

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عزیزان
علیهما الصلوة والسلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

انستاز انصاف و عدالت
مؤسسه تخصصی پژوهش و تعلیم

محمد رضا احمدی

سبک‌های ارتباطی والدین با فرزندان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رهنما ۸۰ (سبک های ارتباطی والدین با فرزندان)

نویسنده:

محمد رضا احمدی

ناشر چاپی:

انتشارات آستان قدس رضوی - به نشر

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۷	رهنما ۸۰ (سبک های ارتباطی والدین با فرزندان)
۷	مشخصات کتاب
۸	اشاره
۱۱	سبک های ارتباطی والدین با فرزندان
۱۳	درآمد
۱۷	۱. انواع روابط والد و فرزند
۱۷	اشاره
۱۸	سبک نخست: محدودیت مطلق
۱۸	اشاره
۱۹	پیامدهای ناگوار محدودیت مطلق
۲۳	نوع دوم: آزادی مطلق
۲۳	اشاره
۲۴	آثار نامطلوب آزادی مطلق
۲۸	نوع سوم: آزادی مشروط
۳۵	۲. ارکان ضروری در روابط والدین با فرزندان
۳۵	اشاره
۳۶	۲.۱. کنترل
۳۸	۲.۲. توقع رشدیافتگی
۳۹	۲.۳. وضوح ارتباط بین کودک و والدین
۳۹	۲.۴. فرزندنوازی
۴۵	۳. مفهوم فرزند سالاری
۴۵	اشاره
۴۶	۳.۱. از منظر روان شناسی

۴۸ ۳.۲. از منظر دین

۵۹ چگونگی تعامل والدین با فرزندان در سه دوره تربیت

۶۴ نتیجه گیری

۶۵ برای مطالعه بیشتر

۶۷ درباره مرکز

رهنما ۸۰ (سبک های ارتباطی والدین با فرزندان)

مشخصات کتاب

سرشناسه: احمدی، محمدرضا، ۱۳۴۲ -

عنوان و نام پدیدآور: سبک های ارتباطی والدین با فرزندان/نویسنده محمدرضا احمدی؛ [به سفارش] آستان قدس رضوی، معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی.

مشخصات نشر: مشهد: انتشارات قدس رضوی، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری: ۶۰ ص.؛ ۱۷×۱۱ اس م.

فروست: رهنما.

شابک: ۰-۲۶-۶۵۴۳-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: والدین و کودک

موضوع: رفتار والدین

شناسه افزوده: آستان قدس رضوی. معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

شناسه افزوده: موسسه انتشاراتی قدس رضوی

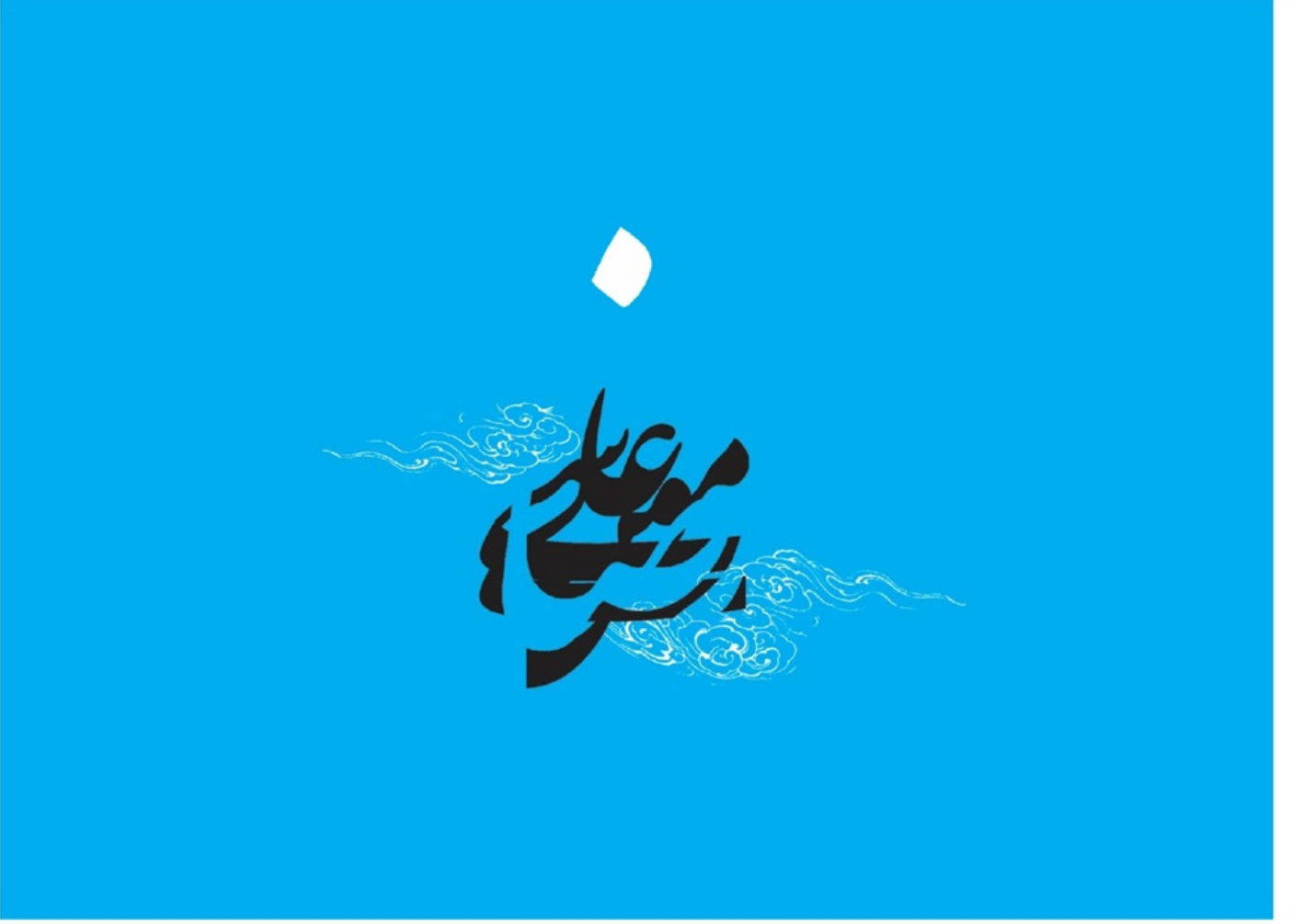
رده بندی کنگره: HQ۷۵۵/۸۵/الف ۳۳ س ۲ ۱۳۹۱

رده بندی دیویی: ۶۴۹/۶۴

شماره کتابشناسی ملی: ۲۷۸۶۶۵۱

ص: ۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سبک های ارتباطی والدین با فرزندان

اگر یکی از پرسش های زیر را دغدغه خود می دانید، خواندن این نوشته استدلالی و خوش خوان را به شما توصیه می کنیم:

- فارغ از رفتارهای جزئی روزمره، ساختار زیربنایی روابط خود با فرزندم را چگونه تعریف کنم؟
- محدودیت مطلق و آزادی مطلق چه پیامدهای ناگواری بر رفتار تربیتی پدر و مادر می گذارد؟
- چرا بهترین سبک برقراری رابطه با فرزندان، آزادی مشروط است؟
- در روابط والدین و فرزند، چه ارکان ضروری را باید در نظر گرفت؟
- فرزندسالاری روبه رشد امروز را از منظر دین و علم روان شناسی چگونه تدبیر کنیم؟
- اسلام سه دوره تربیتی تعریف می کند. آن ها چیستند و از پس پرسش های آن سه دوره چگونه باید برآمد؟

خانواده و چگونگی روابط میان اعضای آن و شیوه ارتباط والدین با فرزندان، در شکل گیری شخصیت و رشد اجتماعی و عاطفی و عقلانی فرزندان اهمیت بسیاری دارد. روان شناسان معتقدند محیط خانه هم اولین و هم بادوام ترین عامل اثرگذار در رشد شخصیت افراد خانواده است. (۱) گاهی والدین آگاهانه درصددند مطالبی به فرزندان خود بیاموزند؛ ولی در بسیاری از موقعیت ها، کودکان از رفتار والدین نکات ریزودرستی

ص:۷

۱- علی شریعتمداری، روانشناسی تربیتی، چ ۱۱، تهران: امیرکبیر، ۱۳۷۷، ص ۱۹۳.

فرامی گیرند که خود آنان متوجه نیستند. آنان، از راه خانواده و محیط کوچک خانه، با دنیای خارج آشنا می شوند، طرز معاشرت و روابط اجتماعی با دیگران را می آموزند و راه و رسم زندگی، اخلاق و فلسفه اجتماعی و آداب و رسوم آن را فرا می گیرند.

هر کدام از مکاتب روان شناسی الگو و روشی خاص در فرزندپروری معرفی می کنند: برخی درصدد ایجاد عادات «خوب» و خاموش کردن عادات «بد» هستند و می گویند: «برای تربیت کودک، شیوه معقولی وجود دارد. با بچه طوری رفتار کنید که گویی بزرگ سالی کم سن و سال است. با نهایت دقت، به او لباس بپوشانید و حمامش کنید، با او به شیوه عینی و با استواری ملاحظت آمیزی رفتار کنید، هرگز او را در آغوش نگیرید و روی زانوی خود نشانید. اگر ناچار شدید، فقط در موقع شب خوش گفتن، یک بار پیشانی او را ببوسید و صبح

هنگام کافی است با او دست بدهید. اگر او موفقیت چشمگیری در کاری دشوار از خود نشان داد، دستی به سر و گوش او بکشید، همین. با این روش، به زودی درخواهید یافت که چه آسان می شود با بچه رفتاری کاملاً جدی و درعین حال ملاحظت آمیز در پیش گرفت.»

عده ای دیگر بر امنیت عاطفی کودک و پرهیز از زیان های ناشی از کنترل شدید تکانه های طبیعی تأکید کرده و به والدین این گونه توصیه می کنند: «از حس طبیعی خود پیروی کنید. از برنامه های انعطاف پذیری بهره جویید که هم با نیازهای خود شما و هم با نیازهای کودکان سازگاری دارد.»

اما در حال حاضر والدین احساس می کنند «سهل گیری» روش مناسبی برای فرزند پروری و ارتباط صحیح والد و فرزند نیست؛ لذا نیازمند شیوه

جدیدی هستیم که حد فاصل دو روش فوق باشد؛ یعنی روش «کنترل، در حد اعتدال» که هم از افراط گرایي روش اول به دور باشد و هم دچار تفریط روش دوم نشود.

ص: ۱۰

۱. انواع روابط والدین با فرزندان

رابطهٔ اعضای خانواده ممکن است به سه صورت آشکار شود: ۱. محدودیت مطلق؛ ۲. آزادی مطلق و دخالت نکردن افراد خانواده در کار یکدیگر؛ ۳. آزادی مشروط.

سبک نخست: محدودیت مطلق

اشاره

در چنین خانواده‌هایی، معمولاً یک نفر بر تمام اعمال و رفتار دیگران حاکم است: این فرد در بیشتر مواقع پدر است: پدرسالاری. در برخی خانواده‌ها مادر حاکم مطلق است: مادر سالاری. گاهی نیز برادر یا خواهر بزرگ تر در برخورد با دیگر اعضای خانواده با چنین روشی رفتار می‌کند. در این خانواده فقط یک نفر تصمیم می‌گیرد، هدف تعیین می‌کند، راه نشان می‌دهد، وظیفهٔ افراد را مشخص می‌کند و امور زندگی را ترتیب می‌دهد. همه نیز باید به دلخواه و میل او رفتار کنند، او فقط حق اظهار نظر دارد و دستورش باید بی چون و چرا از طرف دیگران به اجرا درآید و در کوچک‌ترین عملی که دیگران انجام

ص: ۱۲

می دهند، دخالت کند. ارزش کار دیگران را وی تعیین می کند. آنچه او خوب بداند، خوب است و آنچه به نظر او بد جلوه کند، بد ارزیابی می شود. او در کارهای خصوصی اعضای خانواده دخالت می کند و کار، تحصیل، وقت گردش، استراحت و خواب افراد را معین می سازد. او می تواند از دیگران انتقاد کند؛ ولی آنچه خود انجام می دهد، بدون نقد و ارزیابی باید به تأیید دیگران برسد. اوست که مصالح خانواده و اعضای آن را تشخیص می دهد و دیگران باید نظرش را در این باره بپذیرند.

پیامدهای ناگوار محدودیت مطلق

در این گونه خانواده ها، شاهد پیامدها و عوارض نامطلوب و ناگواری هستیم که به برخی از آن ها اشاره می کنیم:

۱. ترس و وحشت دائمی در لایه های درونی اعضای خانواده جاری است. آنان احساس

می‌کنند هیچ شخصیتی ندارند و به عنوان عضوی شایسته احترام با آنان رفتار نمی‌شود. در چنین خانواده‌ای، فرزندان احساس امنیت نمی‌کنند و وضع روحی و حتی ظاهری آن‌ها همیشه متزلزل است.^(۱)

۲. اعضای خانواده هدف اجرای کارها را نمی‌دانند و جرئت نمی‌کنند دلیل آن را بپرسند. در ظاهر، فضای زندگی از نظم و انضباط خوبی برخوردار است؛ اما این انضباط، تحمیلی است و منجر به رنج بیشتر و گاهی افسردگی می‌شود.

۳. فرزندان چنین خانواده‌هایی به ظاهر در حالت تسلیم و اطاعت از پدر یا مادر خویش اند؛ ولی در واقع، دچار هیجان و اضطراب هستند. چنین افرادی به طور خودکار می‌آموزند که همین روش را در برابر دیگران به کار برند و حالت خصومت و دشمنی به خود بگیرند؛

ص: ۱۴

۱- . علی شریعتمداری، همان، ص ۲۱۲.

در نتیجه، به بچه های هم سن یا کوچک تر از خود آزار می رسانند. (۱)

۴. از آنجا که این افراد در محیط خانواده، افکار و عقاید خاصی را بدون چون و چرا از پدر یا مادر خویش پذیرفته اند، افرادی متعصب بار می آیند که تحمل اندیشه های مخالف را نخواهند داشت.

۵. فرزندان رشد یافته در چنین فضای مسمومی، قدرت ایجاد ارتباط مثبت با دیگران را ندارند. به عبارت دیگر در زمینه عاطفی و اجتماعی به میزان کافی رشد نکرده اند. (۲)

۶. بدینی این افراد به بزرگ سالان یکی دیگر از پیامدهای ناخواسته روش تربیتی از نوع محدودیت مطلق است.

۷. بیشتر افرادی که در این فضا رشد می کنند، ضعیف النفس اند، از پذیرش مسئولیت خودداری می کنند، در مراحل مختلف زندگی از ضعف و بی لیاقتی رنج می برند و در تحصیل

ص: ۱۵

۱- . علی اکبر شعاری نژاد، روانشناسی رشد، چ ۹، تهران: اطلاعات، ۱۳۷۲ ص ۴۷۵.

۲- . محمود منصور، احساس کهنتری، چ ۲، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۷۱، ص ۲۱۰.

خویش نیز موفق نیستند.

۸. محدودیت مطلق در خانه و روش پدرسالاری یا مادرسالاری باعث شکسته شدن و ازبین رفتن روحیه خلاقیت و مانع بروز و ظهور استعدادهاست و به اعضای خانواده اجازه فعالیت های نو و شکوفایی استعدادهایشان را نمی دهد. (۱)

۹. حکمفرمایی یک جانبه گاه سبب ایجاد یا افزایش احساس کهنتری (خودکم بینی) در مخاطب می شود و در نتیجه، هجوم افکار منفی درباره خود و نارضایتی از خویشتن و دیگر اختلالات عاطفی را در پی خواهد آورد.

۱۰. پدر سالاری یا مادر سالاری روحیه مشاوره و همکاری و تعاون با دیگران را سرکوب می سازد.

ص: ۱۶

۱- علی قائمی، حدود آزادی در تربیت، تهران: انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۷۹، ص ۸۰.

در چنین خانواده هایی، به فرزندان اجازه می دهند به خواسته های خود، آن گونه که می خواهند، دست یابند و آرزوهای خود را برآورده کنند. به عبارت دیگر افراد، آزادی مطلق دارند و هرچه تمایل داشته باشند، می توانند انجام دهند. شعار طرفداران چنین دیدگاهی این است: «بگذار هرچه خواستند، بکنند». کسی یا چیزی نباید مانع آن ها شود و در کارشان دخالت کند؛ بلکه باید آزاد باشند و به هر کاری که می خواهند، دست بزنند و هر عملی را بتوانند، مرتکب شوند و کسی با آن ها کاری نداشته باشد. بسیاری از روان تحلیلگران بر این باورند که سلب آزادی، موجب عقده روانی در فرد و اختلال در زندگی آینده او خواهد شد. هرخواسته ای، حکایت از نیازی در درون فرد می کند و ضروری است در اسرع وقت، آن نیاز تأمین و ارضا شود؛ زیرا در صورت سرکوب و ایجاد محدودیت، فرد دچار افسردگی می شود. درواقع، همین تمایلات و خواسته های فرزندان، بهترین راهنمای آنان برای رسیدن

به سلامت جسمی و روانی و سعادت آن هاست تا با آزادی کامل و مطلق، برای کسب نشاط و شادابی روانی حال و آینده خویش تلاش و فعالیت کنند. در خانواده های فرزند سالار، فرزندان «فعال ما یشاء» هستند و خواسته ها و تمایلات آنان محور اصلی و خط دهنده فعالیت اعضای خانواده، حتی والدین آن هاست. این روش فرزندپروری نتایج و پیامدهایی در پی دارد که به علت شیوع آن، ضروری است با دقت و تأمل بیشتر بررسی شود.

آثار نامطلوب آزادی مطلق

۱. فرزندان خانواده های دارای آزادی مطلق، معمولاً سست عنصر و بی اراده یا حداقل کم اراده اند. (۱)

۲. پرورش یافتگان چنین خانواده هایی به سبب عادت کردن به آزادی بی قید و گاه

ص: ۱۸

۱- . علی اکبر مظاهری، هشدارهای تربیتی، چ ۶، تهران: هجرت، ۱۳۷۸، ص ۱۰۳.

بی بندوباری، نمی تواند خود را کنترل کنند و در نتیجه به ورشکستگی تربیتی و اخلاقی دچار می شوند. (۱)

۳. لجام گسیختگی و بی بندوباری حاکم در چنین خانه هایی زمینه های بزهکاری را در عرصه حیات اجتماعی کودکان فراهم می کند.

۴. در بیشتر مواقع، تمایلات فرزند با خواسته های سایر اعضای خانواده برخورد می کند و سبب نزاع و درگیری بین آنان می شود.

۵. از آنجا که در خانواده های فرزندسالار، خواسته های فرزندان باید تأمین شود، روحیه اطاعت از قانون و احترام به مقررات اجتماعی و رعایت آداب اخلاقی به حداقل ممکن تنزل

ص: ۱۹

۱- . علی قائمی، همان، ص ۸۱.

- می یابد و به عبارت دیگر فرزندان این خانواده ها به هنجارهای اجتماعی و فرهنگی و اصول و ارزش های اخلاقی توجه چندانی ندارند. (۱)
۶. از آنجا که والدین این نوع خانواده ها، همیشه درصدد تأمین تمام خواسته های فرزندان اند، فرزندانشان تلاش و سختی کار والدین را احساس نمی کنند و از این رو تن به تلاش نمی دهند و خود را در انجام دادن کارهای شخصی ناتوان می دانند. (۲)
۷. نداشتن جرئت برای انجام دادن کارهای مهم و اساسی، باعث سرکوب استعداد و توانایی های بالقوه و نهفته در درون فرزندان شده و بخش چشمگیری از توانمندی های آنان شکوفا نخواهد شد.
۸. به دنبال دو پیامد اخیر، یعنی احساس ناتوانی در مقابله با مشکلات و جرئت نیافتن برای رویارویی با آن ها در طول زندگی، به تدریج احساس کهنتری بر آن ها چیره می شود. از

ص: ۲۱

-
- ۱- . علی شریعتمداری، همان، ص ۲۰۱.
- ۲- . علی اکبر شعاری نژاد، همان، ص ۴۸۲.

این سرچشمه، بسیاری مشکلات دیگر رخ می نماید.

نوع سوم: آزادی مشروط

در خانواده هایی که نه محدودیت مطلق سایه افکننده و نه دچار معضل آزادی مطلق است، آزادی مشروط معیار و ملاک نوع رابطه والد و فرزند است و همه اعضای خانواده به تناسب موقعیت و امکانات خود حق دخالت در اداره امور خانه و اظهارنظر درباره مسائل مختلف دارند. این فضای ارتباطی بین افراد، عاقلانه ترین و انسانی ترین روش زندگی و فرزندپروری است که در آن، هر حقی همراه با تکلیف و مسئولیت است.

در چنین خانواده هایی، کوچک ترها و بزرگ سالان در مسائل مربوط به خود صلاحیت اظهارنظر دارند و در حد توان و آگاهی خویش، وظایف سپرده شده را انجام می دهند. فرزندان چنین خانواده هایی بدون سخت گیری و کنترل بیش از حد یا آزادی و رهایی در انجام دادن

ص: ۲۲

کارها، از حدی از تعادل و آزادی نسبی و انضباط هدایت شده برخوردارند، از نظر عاطفی نیز در سطحی متعادل و بدون افراط و تفریط به سر می‌برند، به موقع از محبت والدین بهره می‌جویند و شخصیت آنان را در خانه محترم می‌شمرند.

جایگاه فرزندان در جمع خانواده مشخص و محفوظ است و با نظارت و راهنمایی مدیر خانه، از قوانین و مقررات اجتماعی و خانوادگی اطاعت می‌کنند. فرزندان در این فضای عاطفی و به واسطه آزادی مشروط، درمی‌یابند که چرا باید از دست زدن به کاری خودداری کنند یا در مواقع معینی، وظایف خاصی انجام دهند. این وضعیت برخلاف شیوه‌ای است که در پی حاکمیت محدودیت مطلق، از فرزندان انتظارات خاصی می‌رود و نیز به خلاف موقعیتی است که فرزندان در محیطی کاملاً آزاد و رها پرورش می‌یابند و به تمام خواسته‌ها و تمایلات آن‌ها جامه عمل پوشانده می‌شود و فرزند خانواده، حاکم مطلق خانه است.

فرزندان خانواده هایی با آزادی مشروط، نظم گرا و منضبط اند و تسلیم ارزش های اجتماعی و فرهنگی و اخلاقی. گردانندگان چنین خانواده هایی، فرصت کافی برای اظهارنظر به بچه ها می دهند تا مشکلات خود را با والدین خویش در میان گذارند. در چنین فضایی، فرزندان می توانند آزادانه دیدگاه و عقیده خود را بیان کنند و هنرها و مهارت های بالقوه خویش را بروز دهند و در نتیجه، از امنیت روانی کافی برخوردار شوند. در چنین خانواده هایی، تبعیت از قوانین و مقررات اجتماعی و اخلاقی و احترام به دیگران و رعایت هنجارهای اجتماعی و خانوادگی از سر ترس از والدین یا ترس از تنبیه و سرزنش آن ها نیست؛ بلکه فرزندان در جو عاطفی مناسب و متعادلی، با اعطای آزادی نسبی و در سایه راهنمایی والدین، به تدریج با اصول اخلاقی آشنا می شوند و شخصاً اعمال و رفتار خود را کنترل کرده و از رفتارهای ناشایست خودداری می کنند.

در خانواده هایی از این دست، وقتی فرزندان بتوانند با دیگر اعضای خانواده خود در فضای عاطفی متعادل و بدون هرگونه افراط و تفریطی زندگی کنند و از آزادی مشروط برخوردار باشند، در مدرسه و محل تحصیل دانش و مهارت و دیگر مکان های غیرآموزشی نیز خواهند توانست با معلم و مسئولان مدرسه و همکلاسی ها و دیگر افراد، ارتباط عاطفی و اجتماعی صحیحی برقرار کنند، آماده همکاری و همفکری با دوستان و همسالان خود باشند، به آن ها احترام بگذارند و اختلاف عقاید دیگران را به راحتی پذیرا شوند و به هیچ وجه به فکر تجاوز و آسیب به حریم دیگران نیفتند.

در سایه آزادی مشروط و مقید است که توانمندی ها و استعداد های کودکان هدر نمی رود و در خطی مشخص هدایت می شود و والدین می توانند نیروهای بالقوه موجود در

فرزندان خود را به سویی خاص جهت دهند.^(۱) براساس بررسی های روان شناسان اجتماعی، افرادی که در دوران کودکی از آزادی مشروط و معتدلی برخوردار بودند، در بزرگ سالی دشمن ظلم ها و مخالف ناروایی ها بوده و به اصلاحات بزرگ اجتماعی توفیق یافته اند. همچنین، جنبه های اشراق و آفرینندگی در آنان نیرومند بوده است و از دنیای پیرامون و عمر خود لذت بیشتری برده اند.^(۲)

امروزه، اکثر صاحب نظران روان شناسی معتقدند بهترین جو عاطفی بین اعضای خانواده، فضایی است که نه به محدودیت مطلق از طرف پدر و مادر محصور شود و نه فرزندان از آزادی بی قید و بیش از حد برخوردار باشند؛ بلکه با انضباط هدایت شده و آزادی مشروط، تمام اعضای خانواده بتوانند

ص: ۲۶

۱- علی قائمی، همان، ص ۷۴.

۲- اتوکلاين برگ، روانشناسی اجتماعی، ترجمه علی محمد کاردان، چ ۹، تهران: اندیشه، ۱۳۶۸، ص ۳۳۶.

در رشد و تعالی یکدیگر و ایجاد آرامش و آسایش در خانواده تلاش کنند و مؤثر واقع شوند. باید به یاد سپرد که وظیفه مهم خانواده تأمین آرامش و امنیت اعضای آن و تعلیم و تربیت فرزندان است. همان طور که تعلیم و تربیت مستبدانه و رابطه دیکتاتوری میان والدین و فرزندان آرامش خانواده را برهم می زند، آزادی بیش از حد و فرزندسالاری نیز باعث بسیاری از نابسامانی ها و ناهماهنگی ها در رشد اخلاقی و روانی و شخصیتی اعضای خانواده است. محبت بی حساب برای کودکان مخرب است و آن ها را خودخواه می کند؛ به طوری که توقع توجه و محبت مداوم از دیگران در آنان زنده می شود. (۱) خانواده مأمنی است که فرزندان باید در آنجا کردارهای مثبت را در خود پرورش دهند و

ص: ۲۷

۱- شکوه نوابی نژاد، سه گفتار درباره راهنمایی و تربیت فرزندان، چ ۶، تهران: انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۷۵، ص ۲۵.

از خودپرستی به نوع پرستی رسند. (۱) در چنین فضایی فرزندان هرگز نخواهند توانست به این مهم دست یابند؛ زیرا آزادی مطلق و فرزندسالاری مانع رسیدن به این هدف است.

ص: ۲۸

۱- . هوشیار رزم آرا، فرهنگ روانشناسی، تهران: علمی، ۱۳۷۰ ص ۱۴۲.

۲. ارکان ضروری در روابط والدین با فرزندان

براساس شواهد علمی و تجربی و با بررسی شیوه های فرزند پروری، نتایج چشمگیری به دست آمده است. پژوهشگران در این بررسی توجه خود را بر چهار بُعد از ابعاد رابطه والد و فرزند متمرکز کرده اند که عبارت اند از:

۲.۱. کنترل

پرسش این است که والدین تا چه اندازه سعی دارند در فعالیت های کودکان دخالت کنند و تا چه حد می کوشند وابستگی یا پرخاشگری کودکان خود را مطابق با معیارهای خویش تغییر دهند.

حضرت رضا که به سبب ستم فرمانروایان، ناگزیر دور از وطن و خانواده به سر می بردند، به شکل های گوناگون همچون نامه از دور بر وضعیت فرزندشان حضرت جواد نظارت می کردند و راهنمایی های لازم را به وی ارائه می دادند. ابن ابی نصر می گوید: امام رضا

در نامه ای به حضرت جواد چنین نوشته بود: «ای اباجعفر، به من اطلاع دادند که خدام، هنگام خروج شما از خانه، شما را از در کوچک بیرون می برند و این به خاطر بخل آن هاست تا از شما به کسی خیری نرسد. [فرزندم] به حقی که بر گردن تو دارم، از تو می خواهم که ورود و خروجت فقط از در بزرگ باشد. هنگامی که خواستی از خانه خارج شوی، همراه خود طلا و نقره داشته باش و به هر که از تو چیزی خواسته، عطا کن. اگر عموهایت از تو طلب کمک کردند، کمتر از ۵۰ دینار عطا نکن و بیشتر از آن به اختیار توست. اگر از عمه هایت کسی از تو کمک خواست، کمتر از ۲۵ دینار مده و بیشتر از آن به اختیار توست. [فرزندم]، این سفارش من به خاطر رشد و رفعت مقام توست. پس به دیگران انفاق کن و از خدای صاحب عرش، ترس فقر و تنگدستی نداشته باش. (۱)

ص: ۳۱

۱- . کلینی، الکافی، ج ۴، ص ۴۴.

منظور ما میزان فشارهایی است که به کودک وارد می آید تا عملکرد او با میزان توانایی وی همسان باشد.

از نکات بسیار زیبای سیره تربیتی امام رضا این است که به خوبی برای فرزندشان حضرت جواد آینده نگری فرمودند و چون می دانستند وی در نوجوانی مسئولیت بزرگ رهبری جامعه اسلامی را به عهده می گیرد، با واگذارن مسئولیت ها به فرزند خود قدرت مدیریت و رهبری را در او تقویت و زمینه استقلال و خوداتکایی وی را فراهم کردند. هنگامی که در مدینه بودند، عملاً اداره امور خویش را به حضرت جواد واگذار کردند. ایشان نیز با اینکه نوجوانی بیش نبودند، به خوبی از عهده این امر برآمدند. حنان بن سدیر می گوید: «حضرت جواد با اینکه کودک و نوجوان بود، پیوسته اداره امور حضرت رضا را در مدینه به عهده داشتند و به خادمان حضرت امر و نهی می کرد و هیچ یک از خدمتگزاران با وی

مخالفت نمی کرد.»^(۱) این سخن بدان معناست که حضرت جواد به خوبی مدیریت می کردند و آن ها با ایشان مخالفت نمی کردند.

۲.۳. وضوح ارتباط بین کودک و والدین

وضوح مطلوب بستگی دارد به میزان توانایی والدین در توضیح دلایل خود، به هنگام اطاعت طلبیدن از کودک و میزان توجه آن ها به عقاید و احساسات کودک.

۲.۴. فرزندنوازی

میزان محبت و عطوفتی که والدین به فرزندان ابراز می کنند و میزان لذت بردن از

ص: ۳۳

۱- . عطاردی، مسند الامام الرضا، ج ۱، ص ۲۱۴.

پیشرفت آن‌ها، در این عنوان می‌گنجد.

امام رضا برای حضرت جواد احترام بسیار قائل بودند و از این شیوه مؤثر، در تربیت فرزند بسیار بهره می‌بردند؛ تاجایی که رفتار امام با فرزندشان امام جواد آن قدر محبت آمیز و توأم با احترام بود که ایشان را به نام صدا نمی‌زدند؛ بلکه بیشتر با کُنیه که نزد عرب علامت بزرگداشت و احترام است، خطابشان می‌کردند. محمد بن ابی‌عباد می‌گوید: «حضرت رضا همواره از فرزند بزرگوارش، محمد، با کنیه نام می‌برد و می‌فرمود: ابوجعفر به من چنین نوشت و من به ابوجعفر چنین نوشتم. با آنکه امام جواد در مدینه به سر می‌برد و کودکی بیش نبود، حضرت رضا وی را بسیار احترام می‌کرد و نامه‌هایی که از حضرت جواد به وی می‌رسید، با کمال بلاغت و نیکویی پاسخ می‌داد...» (۱).

ص: ۳۴

۱- . مجلسی، بحار الأنوار، ج ۵۰، ص ۱۹.

نتایج این پژوهش بیان می‌دارد والدینی که فرزندانشان رشد یافته‌اند، بالاترین نمرات را در هر چهار بُعد یادشده کسب کرده‌اند. این والدین، مهربان و پرحرارت‌اند و ارتباط خوبی با فرزندانشان برقرار می‌کنند و درعین حال برای عقاید آن‌ها احترام قائل‌اند و درباره آن رفتارها، به طور کلی پیگیرانه و خالی از ابهام عمل می‌کنند.

والدین کودکان گروه دوم تا حدود زیادی اهل کنترل بودند؛ ولی رفتاری چندان گرم و بامحبت با فرزندانشان نداشتند. والدین رشد نیافته‌ترین کودکان، یعنی گروه سوم، به فرزندانشان محبت نشان می‌دادند؛ اما چندان مقید به کنترل آن‌ها یا برقراری ارتباط با آن‌ها نبودند و انتظارات چندان از آنان نداشتند. این قبیل والدین معمولاً فاقد کارایی و سازمان‌دهی در امور خانه خود هستند و در تعیین ضوابط، تشویق، تنبیه و ارائه پاداش، سهل‌انگاری نشان می‌دهند.

پژوهشگران در مطالعات بعدی نشان می‌دهند والدینی که در انتظارات خود از رفتار فرزندانشان، استواری و همسانی درخور توجهی نشان می‌دهند و درعین حال مهربان و

گرم هستند و به عقاید فرزندانشان احترام می گذارند، فرزندان کارآمد و متکی به خود بار می آورند. والدینی که رفتار فرزندانشان را زیاده از حد کنترل می کنند و بیشتر به تأمین نیازهای خود می اندیشند، کودکانی می پروراند که اگرچه تا حدود زیادی خویشان دارند، در برخوردهای خود با موقعیت ها یا افراد جدید، از احساس امنیت و اطمینان به نفس کافی برخوردار نیستند. والدین سهل گیری که نه رفتار مسئولانه کودکانشان را تشویق می کنند و نه رفتار ناپخته آنان را منع می کنند، کودکانی می پرورند که از لحاظ خویشان داری و اتکابه خود، در پایین ترین سطح قرار دارند. (۱)

بنابراین، مطابق نتایج این پژوهش ها در رابطه والدفرزندی و فرزندپروری، نباید دچار افراط و تفریط شد و لازم است از هرگونه سخت گیری های شدید یا سهل انگاری های بیش از اندازه پرهیز کرد

ص: ۳۶

۱- . اتکینسون و همکاران، زمینه روانشناسی، ترجمه براهینی و همکاران، چ ۷، ج ۱، تهران: رشد، ۱۳۷۲، ص ۱۵۶.

. والدین موظف اند ضمن ایجاد ارتباط گرم و صمیمی با فرزندان خود، رفتارشان را کنترل کنند. این همان روشی است که در فضای آزادیِ مشروط تأمین می شود؛ زیرا والدین در عین حال که باید در حفظ استقلال و رعایت حرمت و شخصیت فرزندان خود تلاش کنند، در مواقعی نیز ضروری است در کار آن ها مداخله کنند و از خطراتی که فرزندشان را تهدید می کند، مراقبت و محافظت کنند یا در مواقعی که لازم است فرزندشان از محیط مجاور خود شناخت پیدا کند، به وی کمک کرده و موجبات رشد و افزایش تجاربش را فراهم کنند و او را آزاد و رها به حال خویش وانگذارند.

۳. مفهوم فرزند سالاری

در کتب روان‌شناسی و تربیتی به طور مستقیم از واژه «فرزند سالاری» سخنی به میان نیامده است؛ اما نظیر واژه پدرسالاری، این واژه نیز بر نوع رابطه اعضای یک خانواده با یکدیگر و چگونگی رسیدگی و حل و فصل مشکلات مختلف خانواده اشاره می‌کند؛ لذا از منظر تربیتی، فرزندسالاری نوعی شیوه فرزندپروری و رابطه فرزند و والد است. در این شیوه، فرزند خانواده برای دستیابی به اهداف و خواسته‌های خویش، بر سایر اعضا حتی پدر و مادر خویش از تسلط کافی برخوردار است و با توجه به آزادی مطلق که بر فضای چنین خانواده‌ای حکمفرماست، او می‌تواند به راحتی با بهره گرفتن از امکانات و بسترهای فرهنگی، اقتصادی، اخلاقی، اجتماعی و... بر دیگران حکمرانی کند و چیزی یا کسی نمی‌تواند مانع وی شود. وی نظریات و دیدگاه‌های خویش را بر اعضای خانواده، حتی والدین خود، تحمیل می‌کند و به اجرا درمی‌آورد.

بنابراین می توان در شیوه فرزندسالاری ویژگی های زیر را مشاهده کرد:

۱. والدین سعی می کنند به تمام خواسته ها و اهداف فرزند خویش، بدون چون و چرا، جامه عمل بپوشانند؛

۲. فرزند برای به اجراء آوردن آرزوها و رسیدن به آن ها، از آزادی عمل کافی و فراوانی برخوردار است؛

۳. والدین در امر تربیت فرزند، یا دچار ضعف شناختی هستند یا در به کارگیری راهکارهای عملی لازم در این زمینه، از تدبیر و قدرت کافی برخوردار نیستند؛

۴. فرزند با استفاده از اهرم های شناختی و عاطفی و رفتاری توانسته است بر تسلط روانی خویش بر اعضای خانواده، حتی والدین خود، بیفزاید و نظرهای خود را بر آن ها تحمیل کند و به اجرا درآورد؛

۵. در اداره خانه و خانواده و تصمیم گیری های مربوط به آن، بیش از حد و فراتر از آنچه

شایسته و بایسته است، به دیدگاه‌های فرزند توجه می‌کنند؛

۶. هنگام تعارض بین دیدگاه‌های مختلف اعضای خانواده، حتی بین والدین و فرزند، دیدگاه‌های فرزند را چه حق باشد و چه باطل، مقدم می‌گیرند و به اجرا می‌گذارند.

۳.۲. از منظر دین

آموزه‌های اسلامی و متون دینی نیز ما را به رعایت حدّ میانه و آزادی مشروط در روابط بین اعضای خانواده و از جمله رابطه والد و فرزند توصیه می‌کند؛ زیرا در فرهنگ اسلام، آنچه در اختیار انسان است، از جمله فرزندان، امانت الهی‌اند و خانواده مسئول حفظ سلامت و رشد و سعادت آن‌هاست. همان‌طور که امام سجّاد در رساله حقوق خود می‌فرماید: فَأَتَكَكَ مَسْئُولٌ

ص: ۴۲

عما و لیته (تو مسئول آنچه در اختیارت قرار داده اند، هستی). (۱) بنابراین، همان طور که فرزندان وظایف و مسئولیت های بسیاری در برابر والدین خود دارند و قرآن نیز چندین بار به اطاعت از والدین و نیکی به آنان دستور داده است، پدران و مادران نیز در برابر تعلیم و تربیت فرزندان خود و رشد و کمال آن ها، مسئول و مکلف اند و به آن ها اجازه داده نمی شود که فرزندان خود را در آزادی مطلق و بی عنان رها کنند و آن چنان سهل گیر و اهل تساهل و تسامح شوند که فرزندان بتوانند به هر کاری که مایل اند دست زنند و بدون هرگونه مراقبت و نظارتی، به هر کجا که می خواهند، سرکشی کنند و به هر اقدامی که دلشان بخواهد، مبادرت ورزند.

این نکته را می توان از این آیه شریف قرآن به خوبی دریافت؛ آنجا که می فرماید: ...قوا أنفسکم و اهلیکم ناراً... (ای کسانی که ایمان آورده اید، خود و خانواده خویش را از آتشی که هیزم

ص: ۴۳

۱- ابن شعبه حرانی، تحف العقول، تهران: اسلامیه، ج ۳، رساله الحقوق، ۱۴۰۰ق، ص ۲۶۹.

آن انسان ها و سنگ ها هستند، نگهدارید.) (۱) «نگهداری خویشتن» به معنای ترک معاصی و تسلیم نشدن در برابر شهوات سرکش است و «نگهداری خانواده» به معنای تعلیم و تربیت و امر به معروف و نهی از منکر و فراهم ساختن محیطی پاک و خالی از هرگونه آلودگی در فضای خانه و خانواده است. این برنامه ای است که باید در تمام مراحل زندگی و از لحظه نخستین سنگ بنای خانواده، یعنی ازدواج و مقدمات آن، و سپس در زمان تولد فرزند و در دیگر مراحل تربیت، با برنامه ریزی صحیح و با نهایت دقت تعقیب کرد. (۲)

در سیره ائمه اطهار نیز توصیه به رعایت مسائلی همچون انتخاب همسر شایسته، لزوم رعایت آداب ازدواج، توجه به مواقع و شرایط انعقاد نطفه، مراقبت های ایام بارداری و... حکایت از تدریجی بودن تربیت و این نکته دارد که باید والدین از سال ها قبل از تولد، زمینه

ص: ۴۴

۱- . تحریم، ۶.

۲- . ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۱۲، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ج ۲۴، ۱۳۷۴، ص ۲۹۴.

تربیت صحیح فرزند را فراهم کنند و بعد از تولد نیز به تدریج با صبر و حوصله بدان همت گمارند. نمونه ای از توصیه های امام رضا در این زمینه ها از این قرار است:

۱. انتخاب همسر صالح و شایسته: صفوان بن یحیی از امام رضا نقل کرده است که فرمودند: «هیچ سودی برای مرد بهتر از همسر صالحی نیست که هنگام دیدن وی، شوهر خوشحال شود و در غیاب شوهر، نگهدار خود و اموالش باشد.»^(۱) البته نباید غفلت کرد: همچنان که زن باید صالح باشد، مرد نیز باید شایسته باشد. حسین بن بشار واسطی می گوید: «خدمت امام رضا نامه نوشتم که یکی از بستگانم از دخترم خواستگاری کرده است، ولی مرد بداخلاقی است. [آیا صلاح هست که دخترم را به ازدواج او درآورم؟] حضرت فرمودند که اگر بداخلاق است، دختری را به ازدواج او درنیاور.»^(۲)

ص: ۴۵

۱- . الکافی، ج ۵، ص ۳۲۷.

۲- . حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۸۱.

۲. رعایت آداب ازدواج: مهم ترین هدف ازدواج تربیت فرزندان صالح است؛ بنابراین شایسته است زوجین ضمن رعایت سایر آداب نکاح، از خداوند متعال فرزند سالم و صالح طلب کنند. در کتاب شریف فقه الرضا که به حضرت رضا منسوب است، درباره اولین برخورد زن و مرد، خطاب به شوهر چنین آمده است: هنگامی که زن به خانه تو وارد شد، پیشانی اش را بگیر؛ او را به طرف قبله بنشان و بگو: «خداوندا، او را به امانت گرفته ام و با میثاق تو بر خود حلال کرده ام. پروردگارا، از او فرزند بابرکت و سالم روزی ام کن و شیطان را در نطفه ام شریک مساز و سهمی برای او قرار مده». (۱)

۳. مراقبت های ایام بارداری: توجه به وضعیت روانی همسر، گستراندن بستر آرامش در منزل و خارج آن و نیز تغذیه مناسب و سالم از ضرورت های دوره بارداری است. در این

ص: ۴۶

۱- . وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۱۱۳، ح ۲۵۱۷۲.

زمینه، استفاده از برخی میوه ها و خوراکی ها می تواند در شخصیت و صفات کودک مؤثر باشد و حضرات معصومان بهره گیری از برخی از این خوردنی ها را در ایام بارداری توصیه کرده اند. البته این نوع خوراکی ها علت تامه پدید آمدن این صفات نیست و عوامل دیگری نیز در این زمینه مؤثر است. محمد بن سنان از امام رضا نقل کرده است که آن حضرت فرمودند: «به زن های حامله کندر بخورانید؛ زیرا آن که در شکمش هست، اگر پسر باشد، دانا و شجاع و قلب او پاک شود و اگر دختر باشد، صورت و سیرتش خوب می شود و...» (۱)

۴. اولین گام بعد از تولد کودک: امام رضا فرمودند: «هنگام تولد فرزند، در گوش راست او اذان و در گوش چپش اقامه بگویید.» (۲) نکته مهم اینکه تعبیر قرآن به کلمه «قُوا»، یعنی «نگهدارید»، اشاره به این است که اگر آن ها را به حال خود رها کنید، خواه ناخواه به سوی آتش

ص: ۴۷

۱- مکارم الأخلاق، ص ۱۹۴.

۲- بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۲۳۸.

دوزخ پیش می روند. این شما هستید که باید آنان را از سقوط و انحراف از خط مستقیم الهی حفظ کنید. موظف و مکلف به نظارت و مراقبت از فرزندان و اهل خانواده خود هستید و نباید به بهانه تأمین و توجه به نیازهای مختلف، آن ها را رها کنید.

دستور امر به معروف و نهی از منکر دستوری عام است که همه مسلمانان درقبال یکدیگر دارند؛ ولی از آیه فوق و روایاتی که درباره حقوق فرزندان و مانند آن در منابع اسلامی وارد شده، به خوبی می فهمیم که انسان در مقابل همسر و فرزندان خویش مسئولیت سنگین تری دارد: موظف است تا آنجا که می تواند در تعلیم و تربیت آن ها بکوشد و آن ها را از گناه بازدارد و به نیکی ها دعوت کند و تنها به تغذیه جسم آنان قناعت نکند و در مواقعی که ضرورت دارد، دخالت کند. نظارت و مراقبت عملی و همیشگی داشته باشد و اجازه ندهد که فرزند، آنچه به صلاح او نیست، به اجرا درآورد و با روش های صحیح تربیتی، زمینه های رشد و کمال و هدایت فرزندان خود را فراهم کرده و از آزادی مطلق و بی بندوباری فرزندان جلوگیری کند.

آیه شریف قرآن خاطرنشان می کند: نه تنها آتش های قیامت، بلکه آتش های دنیا نیز از درون وجود انسان ها سرچشمه می گیرد. بنابراین هرکس موظف است خود و خانواده خود را از این آتش ها حفظ کند و هرکس مسئول حفظ خود و خانواده خود از هرگونه انحرافی است. در حدیثی می خوانیم: هنگامی که آیه فوق نازل شد یکی از یاران پیامبر اکرم پرسید: «چگونه خانواده خود را از آتش دوزخ حفظ کنیم؟» پیامبر اکرم فرمودند: (آن ها را امر به معروف و نهی از منکر می کنی. اگ-ر از ت-و پذی-رفتند، آن ها را از آتش دوزخ حفظ ک-رده ای و اگر نپذیرفتند، وظیفه خود را انجام داده ای.) (۱)

اگر فرزندان در دست والدین امانت الهی هستند، باید پدران و مادران در حفظ و نگهداری آن ها کمال دقت را به خرج دهند، در مراقبت و نظارت بر اعمالشان از هیچ کوشش و تلاشی

ص: ۴۹

۱- . عبد علی بن جمعه العروسی الحویزی، تفسیر نورالثقلین، ۱۳۸۳ ق، ج ۵، چ ۲، انتشارات المطبعه العلمیه، ص ۳۷۲.

دریغ نوززند، آن‌ها را به نیکی دعوت کنند، مانع هرگونه لغزش و انحرافی از جانب آن‌ها شوند و آنان را مطلق العنان به حال خود رها نکنند.

در حدیث جامع و جالب دیگری از رسول اکرم نیز آمده است: (بدانید همه شما نگهدارید و همه در برابر کسانی مسئولید که مأمور نگهداری از آن‌ها هستید. امیر و رئیس حکومت اسلامی نگهدارنده مردم است و در برابر آن‌ها، مسئول. مرد، نگهدارنده خانواده خویش است و در مقابل آن‌ها، مسئول. زن نیز نگهدارنده شوهر و فرزندان و در برابر آن‌ها مسئول است. بدانید همه شما نگهدارید و همه شما در برابر کسانی که مأمور نگهداری از آن‌ها هستید، مسئولید.)^(۱) نگهدارنده موظف به پاسداری از چیزی است که به او سپرده شده است. چنانچه او بخواهد آن امانت را رها کند و مانع ضررهای احتمالی نشود، او را متخلف تلقی

ص: ۵۰

۱- ابوالحسن ورام بن ابی فراس، مجموعه ورام، ۱۳۷۶ق، دارالکتب الاسلامیه، ج ۱، ص ۶.

خواهند کرد و باید تاوان و جریمه آن را بپردازد.

ممکن است کودکانی بخواهند در خانه، نقش حاکم و فرمانده را ایفا کنند و زمام امور را در اختیار بگیرند و والدین آن‌ها نیز به این امور بی‌اعتنا باشند و گمان کنند تخلفی که او انجام می‌دهد ناچیز است؛ پس می‌توانند دست او را در عمل باز گذارند. غافل از اینکه کودک موجودی سیری ناپذیر است و چنان نیست که اگر در امری آزاد گذارده شد، به همان مقدار قناعت کند؛ بلکه هر قدمی که والدین به عقب بردارند، او جلوتر می‌آید و فرجام چنین آزادی بی‌حدی آن خواهد بود که سلطه کودک همه را تحت قبضه خود قرار می‌دهد و حیات همگان را دچار آسیب خواهد کرد. این نکته مهم و اساسی در روایت شریفی از امام علی مشهود است: جراه الولد علی والده فی صغره تدعوا الی العقوق فی کبره. (وقتی فرزند در کودکی جرئت [جسارت کردن به پدر خود را] پیدا کند، در بزرگی سالی [و به تدریج] باعث عاق پدرش

ص: ۵۱

خواهد شد. (۱) بنابراین رابطهٔ والد و فرزند از همان ابتدا باید طبق برنامه ریزی صحیح تربیتی و در فضایی عاطفی و دوستانه و در عین حال آزادانه و با احترام، به گونه ای شکل گیرد که هم فرزند احترام پدر خود را حفظ کند و هم پدر بتواند با روشی صحیح از بروز لغزش ها و انحرافات فرزند خود جلوگیری کند و او را به سوی رشد و کمال سوق دهد و از هرگونه سخت گیری پرهیز کند.

چگونگی تعامل والدین با فرزندان در سه دورهٔ تربیت

پیامبر اکرم دوران تربیت را به سه دوره تقسیم کرده اند: الولد سید سبع سنین و عبد سبع سنین و وزیر سبع سنین. (دوران هفت سال اول کودک، دوران سیادت و آقایی اوست. دوران

ص: ۵۳

۱- ابن شعبه حرانی، همان، ص ۳۶۸.

هفت سال دوم او دوران اطاعت است و هفت سال سوم او دوران وزارت است. (۱) اینک در این روایت هفت سال اول را «دوران سیادت» نامیده اند، بدین معنا نیست که کودک باید به طور مطلق آزاد باشد و هرکاری که خواست انجام دهد و در برابر او هیچ محدودیتی ایجاد نشود و والدین وظیفه ای در برابر اعمال و رفتار او نداشته باشند؛ بلکه به این معناست که در این دوران، کودک وظیفه و تکلیف مسئولیت آوری ندارد و اگر از او درخواست کردید که کاری را انجام دهد، نباید از او مؤاخذه و سؤال کرد.

به همین سبب، اسلام آموزش های رسمی را در هفت سال دوم برای او طرح کرده است و در مرحله اطاعت، از او می خواهد به برخی دستورها توجه کند. در غیراین صورت، والدین باید از او بازخواست کنند. اگر دوران هفت سال دوم را «دوران اطاعت» نامیده اند، بدین معنا

ص: ۵۴

نیست که والدین می توانند با دیکتاتوری مطلق، همه چیز را بر او تحمیل کنند یا فرزند مجبور است آنچه والدین می گویند با اجبار و اکراه به اجرا درآورد و دستورهای آن ها را جامه عمل بپوشاند و در فضایی سخت و خشن و به دور از هرگونه عاطفه و صمیمیت، فرامین آن ها را اطاعت کند؛ بلکه چون در این دوران کودک وارد مرحله برهان پذیری می شود، استدلال های منطقی والدین و مریبان خود را درک و آزادی اعمال و رفتارش حدود مرز پیدا کرده و با قوانین و مقررات و اصول اخلاقی و رفتاری آشنا شده است.

درواقع، فرزندان در دوران اطاعت به تدریج به پذیرش قانون و رعایت مقررات آگاه می شوند و استقلال طلبی آن ها در دوران اول، جای خود را به اجتماع طلبی در دوران دوم می دهد. (۱) گذر از مرحله اول به مرحله دوم تحت تأثیر رفتار والدین و در فضای عاطفی مثبت خانواده

ص: ۵۵

ایجاد می شود: کودک می تواند قانون پذیری و اجتماعی شدن را یاد بگیرد و با استدلال های منطقی و قانع کننده ای که والدین به او ارائه می کنند، زمینه بروز افراط و تفریط ها را در آینده از بین ببرد؛ زیرا بررسی ها نشان می دهد کودکانی که در هفت سال دوم عمر خود، از آزادی های زیاد و بی حساب برخوردار بوده اند، در آینده دچار تندروی و افراط کاری های بسیار شده اند و در دریای مفسد و انحطاط اخلاقی سقوط کرده اند.^(۱) به همین جهت است که اسلام این مرحله را دوران اطاعت و عبد بودن فرزند در برابر والدین معرفی کرده است و اگر محدودیت هایی برای او ایجاد می شود، اولاً- موجب پاکی و تهذیب نفس اوست و از خطرات احتمالی آینده جلوگیری می کند؛ ثانیاً وقتی که به همراه استدلال و منطق صحیحی باشد، برای فرزند کاملاً پذیرفتنی است و احساس سلب آزادی نخواهد کرد.

ص: ۵۶

۱- . همان، ص ۸۰

دوران هفت سال سوم که «دوران وزارت» نام گرفته است، باید براساس تفاهم هرچه بیشتر بین والدین و فرزندان شکل گیرد و انس و صفا و صمیمیت و خیرخواهی بر روابط بین آن ها حکومت کند؛ زیرا اوضاع این دوره به گونه ای نیست که بتوان بر او سخت گیری کرد یا به گونه ای رفتار کرد که فرزند احساس محدودیت و استبداد و دیکتاتوری کند که در آن صورت، به طغیان و ایستادگی در برابر والدین یا فرار و گریز از خانواده منجر خواهد شد. بلکه باید بیشتر از گذشته با او هم سخن و هم شور و هم راز شد و او را همچون وزیر و معاون و همکار، به رسمیت شناخت و به او بها و ارزش مناسب داد. با این روش می توان از او مراقبت کرده و بر اعمال و رفتارش نظارت کرد. در نهایت، هم باید به طور معقول و صحیح او را کنترل کرد تا به غرور جوانی او لطمه وارد نشود و هم نباید او را کاملاً آزاد و رها گذاشت.

نتیجه گیری

مسئولیت والدین در تربیت فرزند و انتخاب شیوه تربیتی مناسب بسیار سرنوشت ساز است؛ تاجایی که روش ها و الگوهای تربیتی آن ها به طور مستقیم با ویژگی هایی که مایل اند در فرزندشان وجود داشته باشد، رابطه دارد؛ بنابراین چگونگی روابط میان اعضای خانواده و طرز ارتباط والدین با فرزندان، در شکل گیری شخصیت آن ها اهمیت بسیار دارد.

اکثر صاحب نظران روان شناسی معتقدند که بهترین جو عاطفی بین اعضای خانواده، فضایی است که فرزندان در آن، نه دچار محدودیت مطلق از طرف پدر و مادر شوند و نه از آزادی بیش از حد برخوردار باشند؛ بلکه شایسته است تمام اعضای خانواده با انضباطی هدایت شده و آزادی مشروط، در رشد و تعالی یکدیگر و ایجاد آرامش و آسایش در خانواده مؤثر واقع شوند؛ زیرا وظیفه مهم خانواده، تأمین آرامش و امنیت اعضای آن و تعلیم و تربیت فرزندان است.

ص: ۵۸

برای مطالعه بیشتر

۱. بهشتی، احمد، اسلام و حقوق کودک، قم: سازمان تبلیغات اسلامی حوزه علمیه.

۲. تنه کار، محسن، چگونگی تربیت فرزندان دلخواه، تهران: نجابت.

۳. مظاهری، حسین، تربیت فرزند از نظر اسلام، تهران: بین الملل.

۴. اشتاینبرگ، لارنس، ده اصل ثابت فرزندپروری، تهران: رشد.

ص: ۵۹

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
 ۲. ارتباط با مراکز هم سو
 ۳. پرهیز از موازی کاری
 ۴. صرفا ارائه محتوای علمی
 ۵. ذکر منابع نشر
- بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه
۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی
۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و ...
۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...
۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com
۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ...
۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی
۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...
۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)
۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)
۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و ... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نمایم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

